

УДК 338.314:636.03

АНАЛІТИЧНИЙ ОГЛЯД СУЧАСНОГО СТАНУ РОЗВИТКУ ГАЛУЗІ ТВАРИННИЦТВА МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

ANALYTICAL REVIEW OF THE CURRENT STATE OF DEVELOPMENT OF THE LIVESTOCK SECTOR IN THE MYKOLAIV REGION

Котикова О.І.

доктор економічних наук, професор,
завідувача кафедрою економіки підприємств,
Миколаївський національний аграрний університет

Паладі Ж.Г.

магістрант,
Миколаївський національний аграрний університет

Івахненко Л.В.

магістрант,
Миколаївський національний аграрний університет

Проаналізовано сучасний стан галузі тваринництва Миколаївської області. Проведено економічну оцінку поточної ситуації на ринку продукції тваринництва. Проаналізовано основні показники реалізації продукції галузі. Досліджено цінові процеси на споживчому ринку продуктів харчування. Встановлено сучасні проблеми галузі тваринництва та окреслено способи їх вирішення.

Ключові слова: галузь тваринництва, поголів'я, тенденції, виробництво, економічна ефективність.

Проанализировано современное состояние отрасли животноводства Николаевской области. Проведена экономическая оценка текущей ситуации на рынке продукции животноводства. Проанализированы основные показатели реализации продукции отрасли. Исследованы ценовые процессы на потребительском рынке продуктов питания. Установлены современные проблемы отрасли животноводства и определены способы их решения.

Ключевые слова: отрасль животноводства, поголовье, тенденции, производство, экономическая эффективность.

The modern state of the animal husbandry industry of Mykolaiv region is analyzed. The economic evaluation of the current situation in the livestock production market is carried out. The basic indicators of realization of production of the branch are analyzed. The researches of price processes on the consumer market of food products are investigated. The modern problems of animal husbandry are established and ways of their solution are outlined.

Key words: livestock sector, livestock, trends, production, economic efficiency.

Постановка проблеми. За останні десятиліття внаслідок об'єктивних і суб'єктивних причин агропромисловий комплекс України зазнав величезних втрат. Не минули вони і галузь тваринництва, що адекватно вплинуло на забезпечення населення найціннішими продуктами харчування, надходження тваринницької сировини на переробні підприємства, грошові доходи населення, його працевлаштування тощо [1; 2]. В аграрному секторі економіки України за роки реформування змінилися форми власності та господарювання, проте проведення аграрної реформи не дало очікуваних результатів, відбувся поступовий занепад сільського господарства – зменшилися

обсяги не лише виробництва продукції тваринництва та переробки, а й споживання продуктів тваринного походження [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем розвитку сільського господарства загалом і тваринництва зокрема присвячені праці багатьох провідних учених: І. Демчака, В. Вітвіцького, Г. Нагорної, В. Голик, Б. Паскавера, О. Могильного, В. Ковальчука, О. Шпичака, Т. Панчук, М. Фурси та ін.

Проблемам підвищення ефективності функціонування галузі тваринництва присвячено значну кількість наукових праць. Вагомий внесок у вирішення цих проблем внесли вчені-аграрники: В.Я. Амбросов, В.Г. Андрійчук, В.І. Бойко,

М.Я. Дем'яненко, М.В. Зубець, В.С. Козир, М.П. Коржинський, В.М. Микитюк, В.Я. Месель-Веселяк, В.Я. Олійник, П.Т. Саблук, О.М. Шпичак, В.В. Юрчишин та інші дослідники.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на різноманітність і глибину проведених наукових досліджень, перспективи і проблеми розвитку тваринництва України з урахуванням тенденцій галузі у регіональному вимірі залишаються ще недостатньо вирішеними.

Постановка завдання. Метою дослідження є проведення комплексного аналізу оцінки поточної ситуації та визначення проблем розвитку галузі тваринництва в Миколаївській області.

Виклад основного матеріалу дослідження. Тваринництво – одна із стратегічних галузей народного господарства України, важлива роль якої пояснюється тим, що господарства, які займаються виробництвом продукції тваринного походження, не лише забезпечують населення незамінними продуктами харчування і є запорукою продовольчої безпеки держави, а й сприяють покращенню соціально-економічного стану працівників та підвищують надходження до бюджету країни [4].

Впродовж тривалого періоду розвиток галузі тваринництва відбувається в умовах занепаду матеріально-технічної бази, скорочення маточного поголів'я худоби.

Тваринництво області представлене такими основними галузями, як скотарство, свинарство, птахівництво і бджільництво. Певною мірою розвинутими є вівчарство і кролівництво.

У 2016 р. обсяг виробництва тваринницької продукції становив 1653,4 млн грн, у тому числі: 1397,8 млн грн господарствами населення та 255,6 млн грн сільськогосподарськими підприємствами (рис. 1).

Таким чином, у 2016 р. виробництво тваринницької продукції забезпечило 17% усієї

продукції сільського господарства, що на 1,9 в. п. менше від аналогічного показника 2015 р. Індекс обсягу виробництва продукції тваринництва порівняно з попереднім роком становив 97,6% (в аграрних підприємствах – 95,1%, у господарствах населення – 98,1%).

Господарствами усіх категорій торік було вирощено 45,1 тис. т худоби та птиці (у живій масі), що на 3,6% менше, ніж у 2015 р. Відношення обсягів вирощування худоби до її реалізації на забій дорівнювало 90,6% (90% – у 2015 р.). Загалом в області в 2016 р. було одержано 49,8 тис. т м'яса (у живій вазі), що на 4,2% менше, ніж у попередньому році.

У структурі виробництва м'яса (реалізації на забій сільськогосподарських тварин у живій масі) торік в усіх категоріях господарств найбільша питома вага припадала на м'ясо великої рогатої худоби – 44% (41,5% у 2015 р.); м'ясо свиней займало 30,3% (34%), птиці – 21,9% (21,5%), овець та кіз – 2,6% (2,1%), інші види м'яса – 1,2% (0,9%) (рис. 2). Зроста частка м'яса великої рогатої худоби проти 2010 р. на 0,2 в. п., свиней – на 7 в. п., овець та кіз – на 0,6 в. п., натомість скоротилася питома вага виробництва м'яса птиці – на 7,7 в. п., інших видів – на 0,1 в. п.

Усіма категоріями господарств за підсумками 2016 р. вироблено 271,5 млн шт. яєць, що на 4,4 % менше рівня попереднього року, 341,6 тис. т молока (на 0,6% менше), 124 т вовни (на 0,8% більше) (табл. 1).

Господарствами Арбузинського, Новоодеського, Новобузького, Миколаївського та Баштанського районів забезпечено 71,9% обсягу виробництва м'яса у сільськогосподарських підприємствах. Виробництво м'яса порівняно з 2015 р. зменшено в 10 районах, найсуттєвіше – у господарствах Казанківського (на 86,6%), Снігурівського (на 71,9%) та Кривоозерського (на 63%) районів.

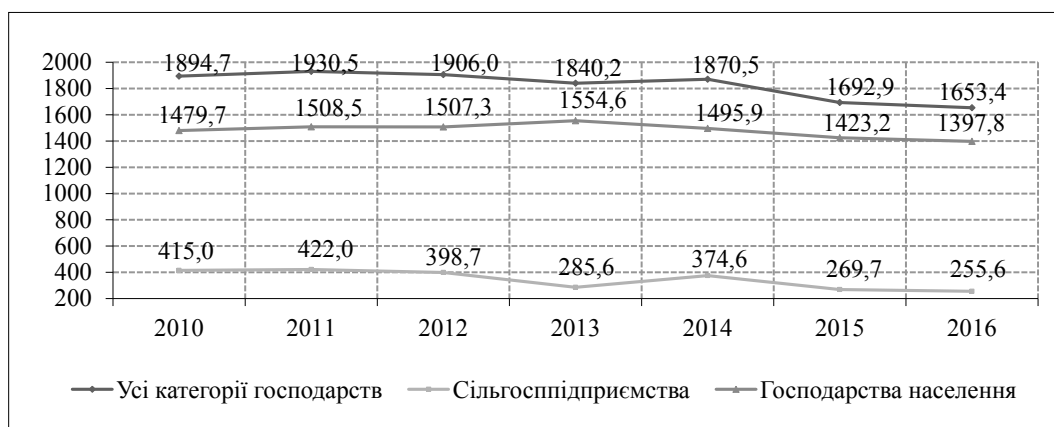

Рис. 1. Продукція тваринництва за категоріями господарств у Миколаївській області, млн грн

Джерело: складено за даними Головного управління статистики у Миколаївській області

Збільшення обсягів валових надойв молока порівняно з 2015 р. зафіксовано в сільгоспприємствах 10 районів, найзначніше – Первомайського (на 19,1%) та Врадіївського (на 18,3%). У загальному виробництві молока 70,7% становила сумарна частка аграрних підприємств Арбузинського, Очаківського та Доманівського районів.

Із 11 районів, господарства яких займаються виробництвом яєць від птиці свійської, обсяги зменшено аграрними підприємствами семи районів (на 3,7–65,1%). Сільськогосподарськими підприємствами Арбузинського, Баштанського та Снігурівського районів забезпечено 90,2% загального обсягу їх виробництва.

Вклад області у виробництво основних видів тваринницької продукції загалом по Україні, за попередніми даними, характеризується такими показниками. Господарствами усіх категорій вироблено м'яса (у живій масі) 1,5% від загальнодержавного показника (1,6% у 2015 р.), молока всіх видів – 3,3% (3,2%), яєць від птиці

свійської – 1,8% (1,7%), вовни – 6% (5,4%). Лідерство серед регіонів з виробництва м'яса у 2016 р. тримали товаровиробники Вінницької (13,7%) та Черкаської (13,5%) областей, молока – Вінницької (8,2%) та Полтавської (7,7%), яєць – Київської (18,8%), вовни – Одещини (51,9%).

Позитивну роль у стабілізації виробництва тваринницької продукції відіграють господарства населення. У 2016 р. ними вироблено 91,9% загальнообласного обсягу вовни (на 4,1 в. п. більше, ніж у 2015 р.), 88,2% молока (на 0,8 в. п. менше), 87,8% м'яса у живій масі (на 0,7 в. п. більше) та 51,7% яєць (на 2 в. п. більше). Торік цією категорією господарств вироблено м'яса (у живій вазі) 43,7 тис. т, що на 3,5% менше порівняно з попереднім роком, молока – 301,3 тис. т (на 1,5% менше), яєць – 140,3 млн. штук (на 0,6% менше), вовни – 114 т (на 5,6% більше). Порівняно з 2010 р. спостерігається тенденція щодо зменшення виробництва молока (на 10%), водночас виробництво

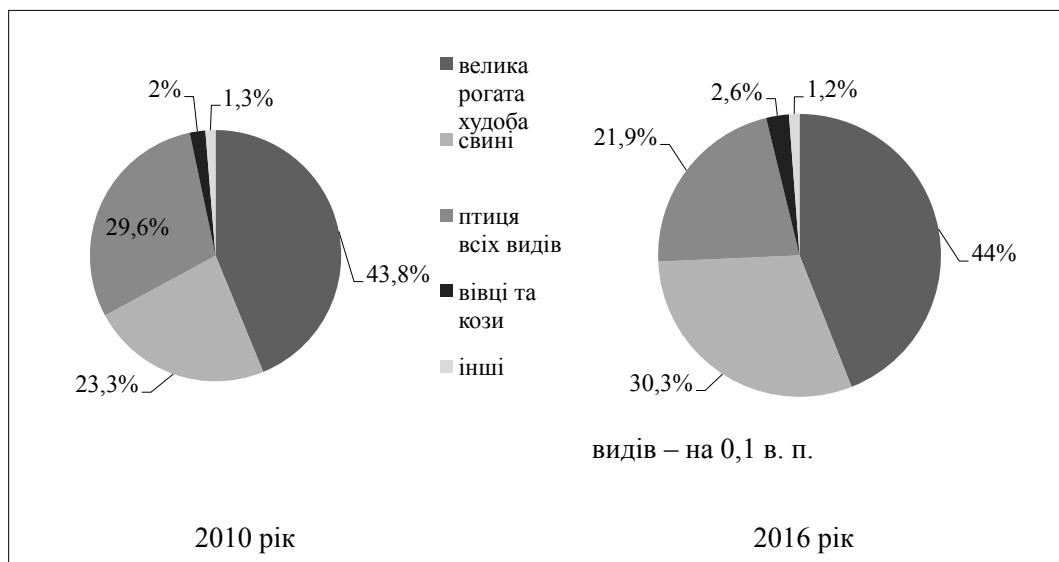

Рис. 2. Структура виробництва м'яса за видами в усіх категоріях господарств (у живій масі) Миколаївської області, %

Джерело: складено за даними Головного управління статистики у Миколаївській області

Таблиця 1

Виробництво основних видів продукції тваринництва в усіх категоріях господарств Миколаївської області

Показник	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2016 р. у % до 2015 р.
М'ясо (реалізація на забій сільсько-господарських тварин у живій масі), тис. т	45,9	49,4	49,5	49,6	57,7	52,0	49,8	95,8
Молоко, тис. т	364,0	365,9	367,4	370,7	369,3	343,8	341,6	99,4
Яйця, млн шт.	572,7	617,0	553,8	299,6	500,0	284,1	271,5	95,6
Вовна, т	102	95	97	101	124	123	124	100,8

Джерело: складено за даними Головного управління статистики у Миколаївській області

вовни, м'яса у живій масі та яєць збільшилося на 46,2%, 19,1% та 3,3% відповідно.

Сільськогосподарськими підприємствами на третину знижені обсяги 2015 р. з виробництва вовни, на 9% – м'яса у живій масі, на 8,3% – яєць. Валовий надій молока зріс на 6,6%.

Основою для нарощування обсягів виробництва тваринницької продукції є наявність поголів'я сільськогосподарських тварин. Протягом минулого року в області спостерігалось скорочення кількості свиней на 12,8%, птиці – на 6,9%. Кількість великої рогатої худоби зросла на 3,9% (хоча корів – знизилася на 2,6%), овець та кіз – на 4,3% (табл. 2).

Порівняно з 2010 р. кількість поголів'я великої рогатої худоби в усіх категоріях господарств зменшилася на 0,7%, зокрема корів – на 15,8%, свиней – на 40,1%, птиці – на 35,5%, а овець та кіз – збільшилася на 15,6%.

На початок 2017 р. більше половини (57,1%) загальнообласного поголів'я великої рогатої худоби в сільськогосподарських підприємствах зосереджено в господарствах Арбузинського, Очаківського, Вітовського та Доманівського районів; 53,2% чисельності свиней – у господарствах Арбузинського, Первомайського та Новоодеського. Сільгосппідприємства Вознесенського, Братського, Єланецького та Врадіївського районів утримують 65,8% загального поголів'я овець та кіз. Основна сумарна частка (97,9%) поголів'я птиці всіх видів припадає на аграрні підприємства Арбузинського, Баштанського, Новоодеського та Первомайського районів.

Порівняно з початком 2016 р. поголів'я великої рогатої худоби в аграрних підприємствах скоротилося на 3,9%, зокрема корів – на 9,5%, свиней – на 20,7%. Кількість овець та кіз зросла на 6,1%, птиці – на 3,5%.

Стосовно розподілу поголів'я худоби та птиці за категоріями господарств слід відмітити таке. На початок 2017 р. на подвір'ях громадян було зосереджено 87,7% загальнообласної кількості великої рогатої худоби (на початок 2016 р. – 86,8%), зокрема корів – 91,4% (90,7%); свиней – 62,4% (58,6%); овець та кіз – 87,6% (87,8%); птиці – 72,1% (74,9%).

Сучасний розвиток аграрного сектору економіки потребує особливої уваги до формування та активізації діяльності суб'єктів ринкової інф-

раструктури, створення ефективної маркетингової мережі руху сільськогосподарської продукції від виробника до споживача, яка мала б забезпечити паритетність економічних інтересів виробників, переробників і кінцевих споживачів.

Протягом 2016 р. сільськогосподарськими підприємствами (крім малих) області було реалізовано власно виробленої аграрної продукції на суму 12 687 млн. грн, з якої вартість продукції рослинництва становила 12 164,8 млн. грн (95,9% загальної виручки), тваринництва – 522,2 млн. грн (4,1%).

Загальний обсяг реалізації аграрної продукції порівняно з попереднім роком зменшився на 15,1%, у тому числі продукції рослинництва – також на 15,1%, тваринництва – на 12,9%.

Стосовно продукції тваринництва, то у 2016 році порівняно з 2010 роком зріс лише обсяг реалізації молока – на 45,6%, тоді як обсяги реалізації ВРХ, свиней, птиці та яєць зменшилися відповідно на 11,1, 7,5, 56,0 та 75,8% (табл. 3).

Виробниками тваринницької продукції у минулому році реалізовано 8,5 тис. т худоби та птиці (в живій масі), що на 6,5% менше рівня 2015 р., у тому числі великої рогатої худоби – 2,4 тис. т (на 11,7% більше), свиней – 4,9 тис. т (на 18,7% менше), птиці – 1,1 тис. т (на 41,8% більше). У структурі реалізації худоби та птиці найвагоміше місце займає продаж свиней – 56,5% (у 2015 р. – 66,8%).

Обсяг реалізації яєць у сільськогосподарських підприємствах (крім малих) торік знизився на 5,6% і становив 102,6 млн штук. Продаж молока усіх видів становив 41,8 тис. т, що на 0,2% вище рівня 2015 р.

Аналізуючи середні ціни на продукцію сільськогосподарства порівняно з 2015 р., можна констатувати їх підвищення на 15%, зокрема на продукцію рослинництва – на 15,1%, тваринництва – на 11,6%.

Всі види тваринницької продукції у 2016 р. виявилися дорожчими, ніж у 2015 р. Ціни на вовну зросли на 32,1%, молоко усіх видів – на 23,5%, тварин сільськогосподарських живих – на 4%, яйця – на 0,7%. Водночас порівняно з усередненими даними по Україні за усіма видами продукції тваринництва у регіоні зафіксовано нижчий рівень цін, зокрема: на сільськогосподарських живих тварин (на 8,1%), вовну (на 3,3%), яйця (на 2,1%) та молоко (на 1,2%).

Таблиця 2

Кількість сільськогосподарських тварин в усіх категоріях господарств Миколаївської області, тис. гол.

Показник	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2016 р. у % до 2015 р.
Велика рогата худоба	141,4	142,0	150,3	154,5	132,4	135,1	140,4	103,9
у т. ч. корови	92,4	91,8	89,8	90,1	82,3	79,9	77,8	97,4
Свині	166,9	155,9	139,6	147,1	129,1	114,6	99,9	87,2
Вівці та кози	48,7	48,0	49,7	54,7	52,9	54,0	56,3	104,3
Птиця	4198,1	4065,3	3723,9	4248,2	3133,5	2908,9	2708,9	93,1

Джерело: складено за даними Головного управління статистики у Миколаївській області

Таблиця 3

Обсяги реалізації окремих видів продукції тваринництва (включаючи передану на переробку на своїх потужностях та давальницьку сировину), тис. т

Показник	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2016 р. у % до 2010 р.
Тварини сільсько-господарські живі	10,6	10,3	8,4	8,7	10,4	9,1	8,5	80,2
у тому числі								
велика рогата худоба	2,7	2,2	2,3	3,1	2,8	2,1	2,4	88,9
свині	5,3	6,0	4,3	3,9	5,4	6,1	4,9	92,5
птиця	2,5	2,0	1,7	1,6	2,2	0,8	1,1	44,0
Молоко від сільсько-господарських тварин усіх видів, сире	28,7	33,2	38,6	41,3	42,0	41,7	41,8	145,6
Яйця, млн шт.	424,7	464,8	409,8	149,9	350,2	108,7	102,6	24,2

Джерело: складено за даними Головного управління статистики у Миколаївській області

Таблиця 4

Індекси споживчих цін на продукти харчування тваринницького походження по Миколаївській області (грудень до грудня попереднього року; відсотків)

Показник	2016 р.	2015 р.
Продукти харчування	103,7	140,9
М'ясо та м'ясопродукти	103,7	123,4
Молоко, сир та яйця	117,0	134,6
Молоко	130,6	131,2
Сир і м'який сир	122,3	124,7
Яйця	92,8	156,5
Масло	135,7	128,7
Олія соняшникова	109,3	157,3

Джерело: складено за даними Головного управління статистики у Миколаївській області

У 2016 р. на споживчому ринку Миколаївської області інфляційні процеси помітно сповільнилися, хоча у регіоні продовжувала зберігатися доволі напружена цінова ситуація. На формування інфляційних процесів вплинуло переважно адміністративне підвищення цін (тарифів) у житлово-комунальній сфері (на природний газ, опалення, гарячу воду, електроенергію) та відсутнє подорожчання окремих послуг і товарів непродовольчої групи. Загалом за рік ІСЦ становив 112,2% проти 143,5% у 2015 році.

На споживчому ринку продуктів харчування у минулому році зростання цін помітно сповільнилось, за рік вони подорожчали на 3,7% (у 2015 р. – на 40,9%).

Підвищення цін зазнали майже всі групи продуктів харчування, крім овочів та фруктів.

Найбільше за рік зросли в ціні молоко, сир та яйця – на 17%, у 2015 р. – на 34,6%. Серед зазначеної групи товарів молоко подорожчало на 30,6%, інші молочні продукти (сметана) – на 26,1%, кисломолочна продукція – на 23%, сир і м'який сир – на 22,3%, водночас яйця здешевіли на 7,2%.

Приріст цін на олію та жири становив 11,8% (у попередньому році – 41,9%). З цієї групи товарів масло зросло в ціні на 35,7%, олія соняшникова – на 9,3%, маргарин – на 5%, оливкова

олія – на 1,3%, натомість їстівні тваринні жири (сало) стали коштувати на 11,5% менше.

М'ясо та м'ясопродукти підвищилися в ціні на 3,7% (у 2015 р. – на 23,4%). Серед м'ясопродуктів свіже, охолоджене, заморожене м'ясо свійської птиці подорожчало на 6,1%, сушене, солоне, копчене м'ясо та їстівні субпродукти – на 5,8%, консервовані та перероблені види м'яса та продукти з нього – на 2,7%, яловичина і телятина – на 1,6%, свинина – на 0,5%.

Отже, середньорічні ціни на товари, які використовують у виробництві сільськогосподарської продукції, також мали тенденцію до зростання. Диспаритет цін, що склався в агропромисловому комплексі, не дає можливості сільськогосподарським товаровиробникам вести розширене відтворення, тому процес подальшого реформування галузі ускладнюється [5].

Висновки. Скорочення поголів'я худоби та птиці, а відповідно – і виробництва продукції тваринництва, привело до зменшення споживання населенням цієї продукції. Виробництво більшості продуктів тваринництва і надалі залишається економічно не вигідним. Нині назріла нагальна потреба чітко визначити пріоритети розвитку галузі скотарства, механізми її державної підтримки з урахуванням специфіки ринкової економіки та вимог СОТ. Виходом з цієї

ситуації може бути лише орієнтація на модель «триох і» – інтеграція, інновація, інвестиція [6]. Таким чином, вітчизняні та іноземні інвестиції є важливим джерелом фінансування підприємств, передачі технологій та створення робочих місць, що активно сприяє економічному зростанню, підвищенню життєвого рівня. Тому створення сприятливих умов для залучення іноземного капіталу залишається важливою проблемою економічного розвитку. Ефективний розвиток тваринництва може бути успішним на підставі інтенсивних методів організації і технології галузі, зміцнення кормової бази, підвищення продуктивності праці та рентабельності.

У перспективі розвиток вітчизняного скотарства також значною мірою залежатиме від державної підтримки галузі. Визначальними пріоритетами державної підтримки скотарства України є: удосконалення фінансово-кредитної та інвестиційної політики держави в питаннях

прискороного нарощування поголів'я великої рогатої худоби; підвищення генетичного потенціалу продуктивності худоби; реструктуризація кормової бази для забезпечення поголів'я повноцінними високоякісними кормами; впровадження інноваційних технологій утримання худоби та виробництва продукції скотарства; видача державних трансів найбільшим виробникам молока і яловичини; переведення галузі скотарства на промислову основу з організацією самостійної переробки виробленої продукції для реалізації [7].

Пріоритетні напрями відродження вітчизняної галузі тваринництва мають бути спрямовані насамперед на стабілізацію розвитку галузі; розвиток фермерського сектору виробництва в цьому напрямі; вдосконалення наявних форм і способів держпідтримки розвитку галузі – формування ефективної цінової, фінансово-кредитної та бюджетної політики.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Мазур Н.А. Регіональний ринок продовольчої продукції та шляхи його поліпшення / Н.А. Мазур // Агроінком. 2006. № 3–4. С. 12–14.
2. Месель-Веселяк В.Я. Напрями розвитку галузей тваринництва та їх державна підтримка / В.Я. Месель-Веселяк // Економіка АПК. 2004. № 9. С. 3–8.
3. Наукові основи агропромислового виробництва в зоні Полісся і західному регіоні України / [редкол.: М.В. Зубець та ін.]. К.: Аграрна наука, 2010. С. 484–492.
4. Мазуренко О.В. Шляхи підвищення ефективності виробництва продукції тваринництва / О.В. Мазуренко, Г.В. Ковальова // Економіка АПК. 2011. № 5. С. 41–46.
5. Місюк М.В. Теоретичні аспекти економічних відносин виробників продукції скотарства та підприємств по її переробці / М.В. Місюк // Економіка АПК. 2012. № 10. С. 26–33.
6. Приймачук Т.Ю. Галузь тваринництва регіону Полісся: сучасний стан та проблеми розвитку / Т.Ю. Приймачук, Т.М. Ратошнюк, Т.А. Штанько, Т.Ю. Сітнікова // Агропромислове виробництво Полісся. 2013. Вип. 6. С. 129–134.
7. Місюк М.В. Державна підтримка ринкового розвитку тваринництва / М.В. Місюк // Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі. 2014. № 1. С. 15–27.